

La moartea lui MARIN PREDA

Nu, omul nu este etern, și nici o glorie omenească nu este eternă. Și totuși, singurul cuvânt din tot dicționarul lumii al cărui rost se justifică numai și numai cu existența universului, singurul cuvânt care nu e pe măsura omului, un om l-a născocit și un glas omeneșc l-a bilbiit de prima oară sub cer. De va fi fost născocit ca să dea încă un nume tăcerii, misterului și deșertăciunii, apoi, cu siguranță, i s-a dat glas ca să amintească că moartea este o realitate. Căci, lucru de necrezut, cu toate că ne tragem din morți, că trăim lângă ei, că ne sprijinim adesea pe oasele lor, că-i invocăm cind se elatină ființa din noi, avem o nesfârșită dispoziție de a uita că sîntem muritori. Surghlunită de uitucia noastră ipocrită într-un spațiu nedefinit al cului, ideea de moarte nu reîntră în cimpul conștiinței noastre decit chemată de meditația specializată, sau prilejuită de boală, de năpastă, de bătrînețe și de presimțiri. Ce presimțiri vor fi vorbit prin gura lui Preda mai acum citva timp, cind spunea într-un interviu că a lăsat deoparte orice altă preocupare pentru a mintui „Cel mai iubit dintre pămînteni”? Sînt scrieri — spunea el, și nu știu dacă citez exact pentru că nu am răbdare să caut — sînt scrieri pe care simți că dacă nu le așterni imediat, nu le mai așterni niciodată. Și, el s-a grăbit să-și mintuie lucrarea. S-o mintuie ca să lase un semn mai mult pe lume. Căci așa ni-e dat să trăim: infruntind neantul. Și, atit cit ni-e dat să-l infruntăm, nu ne putem altfel mintui de uitare decit jalonind timpul cu semne.

A înălțat un monument care se va vedea pină foarte departe in timp. Și a cheltuit in această strădanie un ocean de sudoare. Se cade să vedem in proporțiile și in calitatea acestui monument semnul unui geniu. Și iată că am spus cuvintul pe care il tot căutam și mă sfiim să-l găsec. De ce ne vom fi sfiind atit să spunem cuvintul acesta? De ce il refuzăm oare, zgirciți, celuia căruia i se cuvine încă din viață? De ce așteptăm moartea ca să scriem, inuți, cuvintul, pe lespedea unui mort etern indiferent? Pesemne pentru că ne temem, meschini, că i-am datora prea mult și că nu sîntem niciodată destul de bogați ca să-i putem da tot ce i se cuvine. Mai generos decit noi, Preda ne-a lăsat moștenire tot geniul lui. E o generozitate de țăran deprins de cind lumea să arc, să semene și să culcagă, ca să mai astimpere cite ceva din foamea nesfârșită a omului. Era un țăran genial. Cu nervi subțiri, infinit vibratili.

Niciodată nu pare moartea mai neverosimilă ca atunci cind moare un copil, sau un geniu. Pesemne pentru că in moartea unui geniu, ca și in moartea unui copil, ne este contrazis, in chipul cel mal brutal, și cu mai multă putere ca in orice altă imprejurare, sentimentul continuității. Pipăim cu un deget sfios monu-

mentul pe care îl avem sub ochi și amejim la ideea a tot ce s-a sustras de sub puterea creatoare a cuvintului, de a rămas, nerostit, sub zodia eternă a tăcerii. De vom voi totuși să-l regăsim pe Marin Preda, nu vom putea face nimic altceva deciu să ne întoarcem la ceea ce ne-a lăsat. Nu la fotografiile lui, care seamănă de pe acum cu un vis, nu la amintirile noastre, mai mult sau mai puțin șovăitoare, nici măcar la mormintul lui, care va sfârși prin a închide doar o mină de pământ. De vom voi cu adevărt să-l regăsim, va trebui să-l căutăm acolo unde continuă să trăiască: în operă. Adică în acel spațiu în care putem regăsi sentimentul continuității și în care timpul prezent seamănă, oricât de iluzoriu, cu timpul eternității.

Nu l-am cunoscut destul de bine pe Preda; nu sint, între el și mine, decit câteva amintiri firave; o ciudată conspirație a împrejurărilor mi-a hărăzit să fiu unul dintre primii cititori ai „Moromeților”; n-am însemnat nimic pentru el, el înseamnă mult pentru mine. Nu o oarecare datorie de recunoștință mă cheamă azi la căpătiul lui, ci sentimentul că mă leagă de el ceva profund, poate o taină necunoscută, și tot necazul meu, în elipa asta în care tocul imi șovăie în mină, e că nu știu — încă nu știu — ce nume să dau acestei taine. Flori nu m-am priceput niciodată să pun, nici în mîna femeilor, nici pe lespedea morților. Cred că aș vrea să pling. Și uite că pling. Și nu mi-e rușine.

Alexandru Sever

Rămășagul

cu durata

Cînd am aflat că Marin Preda a pierit, am exclamat revoltat „nu se poate!”, pentru ca apoi să mă ascund într-o tăcere uluită. Moartea lui ne tulbură pe toți, fiindcă ne pune iarăși în fața inacceptabilului. Nedreptatea mi se pare cu atît mai brutală cu cît lovește un om în plină putere creatoare, iar acest om constituie una dintre cele mai profunde și mai originale surse de energie ale literaturii românești de astăzi. Mai mult decît atît, Marin Preda înseamnă pentru noi veghea conștiinței artistice, refuzul compromisului, garanția demnității, care împacă și consolează.

O valoare literară și morală se afirmă de-a lungul unei existențe și nu poate fi niciodată suplinită. Disparația ei dintre cei vii dilată ireparabilul și sporește absența, întrucît ea e unică, irepetabilă și nu cunoaște succesiuni. Celor mai buni le urmează alții, dar nici unul nu va fi întocmai celui ce s-a retras. El rămîne pentru totdeauna de neînclocuit. E un adevăr al cărui dureauos continut îl măsurăm în fața mormintului lui Marin Preda. Privind în adîncurile lui, o mulțime de străvechi întrebări ne împresoară: de ce tocmai harul de a dărui viață, necesitatea de a o înțelege, forța de a cunoaște de-

vin neliniște, iar ceea ce nutrește și înalță e totodată ceea ce macerează și chinuie? Cum e posibil, să fii atît de iubit și, în același timp atît de singur? De ce este un privilegiu și o damnare să părăsești o nemulțumire pentru altă nemulțumire, împlinindu-te în această sfișietoare încăierare de fiecare zi cu exigența? De ce, pentru oamenii adevărați, destinul e conștiința de sine înțeleasă ca o permanentă adversitate?

Ultima oară l-am văzut pe Marin Preda în martie 1980. Asista la spectacolul *Așteptîndu-l pe Godot*. Eram în cabina orgii de lumini și-l vedeam cum urmărește reprezentăția, într-o concentrare mereu crescîndă, cu ochii luminați de expresia emoției, iar o umbră de zîmbet trist îi flutura pe față. Părea că se luptă cu fluidul unei tulburări nedeslușite.

Din primăvara lui 1979 și pînă în primăvara lui 1980, Marin Preda fusese în mai multe rînduri oaspetele Naționalului. În această perioadă am avut cîteva convorbiri. Cea dintîi a avut loc la 9 februarie 1979, la distanță de numai o săptămînă după ce-i fusese înminat textul dramatizării romanului *Moromeții (volumul I)*, dramatizare realizată de Liviu Dorneanu. Cu acel prilej (că și în următoarele noastre întrevederi), Marin Preda a arătat că prețuiește dramatizarea. Ulterior, discuția s-a purtat asupra viitorului spectacol. Cine-l va regiza? Cum vor arăta decorurile și mai ales costumele? Cine-l va interpreta pe protagonistul piesei? Și-a exprimat dorința ca reprezentăția să evite pitorescul și să dobîndească acuitatea unei dezbateri în jurul problemelor de totdeauna ale omului. La capătul acestei întîlniri, mi-a mărturisit că în anii din urmă n-a prea frecventat teatrele, că-i absorbit de romanul la care